

huus. Den nasjonale bakgrunnen, og í nokrum kapitlum verður sagt frá viðförinum hjá Janusi, bæði hvat ætt og skúlagangi viðvikur.

Inngangurinn

Inngangurinn er næstan allur sum hann er endurgeving av, hvat onnur hava skrifað um Janus — fyrst og fremst úr Varðanum og úr Útiseta 1948 — og endurgeving av innihaldinum í stórstu partinum av yrkingunum. Hetta ger lesnaðin mósaman og óneyðuga keðiligan, tí tey endurgivnu brotini eru óneyðuga mong og long. Tó at tað í mangar mátar er frálíkt, at meginparturin av tí, ið er skrifað um Janus er sannað á einum stað, so hevði inngangurinn staðið seg betur, um hann var um helvt til longdar. Hóast okkurt brotið er úr egnum barmi, er tað týðuligt, at høvundanum dárar betri at endurgeva tað aðrir hava skrifað um skaldskap Janusar uttan egnar viðmerkingar, enn sjálvur at gera sínar metingar; hann ger tí sjáldan aðrar metingar enn málsligar ella rytmskar.

Eitt sum harafturat mangan er keðsamt, eru tær íðuliga ávisingarnar av líkleikum við meir og minni tilvildarlígar islendskar rithøvundar, (meðan næstan ongar sammetingar verða gjørdar við annan skaldskap, norskur lutvis undantikin). Í heilum verður ein regla ella eitt ørindi drigið fram og víst á, at tað líkast eini reglu ella einum ørindi hjá onkrum islendskum yrkjara. Tað verður einki gjørt burtúr at ávísar samanhengar ella árin. Men bert hissini líkleikar. Hetta er komparativ (t. e. samanberandi) bókmentasøga, tá ið hon er mest einkisigandi og meningsleys. T. d. sigur Orgland í sambandi við regluna »ein dagur túsund ár og túsund ár ei økt« úr yrkingini »Hugskot eitt stjórnuklárt októberkvöld 1928«: »(ein) kjem... lett på den islandske fedrelandssangen til Matthias Jochumsson, der det heiter: »Fyrir þer er einn dagur sem þúsund ár, og þúsund ár dagur, ei meir«. Orgland heldur, at tað er natúrligt, at hugsa um hesa islendsku yrkingina í sambandi við hesa reglu, men tað er púra meningsleyst. Upprunin er Biblian, og reglan kann finnast aftur í

skaldskapi á øllum málum, um hugur er at leita.

Triggjar av teim seinastu yrkingunum í savninum »Nýggjar yrkingar« eru umyrkingar eftir fronskum týðingum av kinesiskum yrkingum. Orgland nevnr hesar yrkingar »haiku-dikt«. Tað eru tær ikki. Haiku er ein serstakur japanskur yrkingarháttur, meðan t. d. ein av týðingunum, »Náttarljóð«, av H. D. Joensen í bókini »Eystanduni« er kend aftur sum verandi av Li Po (699–762). Tær japansku haiku-yrkingarnar eru vanliga settar saman av 17 stavilsom býtt upp í triggjar reglur við hesum stavilsibýtið: 5–7–5, og hetta er ein væl meira samantrongdur formur enn tann kinesiski.

Í sínum viðmerkingum til yrkingina »Livsmynd« úr savninum »Moriendo«, meinir Orgland, at tað er móðandi og ónatúrligt at triggjar tær fyrstu reglurnar í øllum trimum ørindum byrjað við meðalvarpingini »Oh«, sum t. d. í seinasta ørindi:

Oh, hesin stilli grátur —
oh, hetta gráa, mjørkasveipta vað —
oh, hesin svartu bátur —
sig, nær tú sært og hoyrir tað.
— Tað er, tá skilnaðarstundin
er komin — seglini
vundin —
og Karon slitir fundin.

Úrslitið er, at Orgland sleppur oh-unum upp á fjall, tí: »Valøren av ein slik intereksjon er snautt den same til alle tider; og i vår tid, som er mindre ha-stemt, vil det snautt vera rettvist mot dikteren á ikke vurdere ei uttryksform som på hans tid sikkert har verka meir naturleg i eit dikt«. Sama ørindi kemur tí at siggja soleiðis út í umyrking Ivar Orglands:

All denne stille gråten —
det gråe, tåkesveipte
vad —
og denne svarte båten —
når høyrer du hans
— Det er i avskild sær-
— Hugskot eitt
— når du til farty får han —
og Karon legg inn áran.

Hetta ørindi sigur jú ikki akkurát tað sama sum tað hjá Janusi. Avleiðingin, av tankarøðini hjá Orglandi, verður at fara allan skaldskap málsliga up to date! Hartil meini eg, at hann fer skeivur í síni fatan av oh-unum, tí hann tulkar tey sum brúkt á nett sama hátt sum hjá

romantikarunum, t. v. s. við fullum og heilum álvara. Hóast Janus í mangar mátar var romantikari, so meini eg, at hann her, nú fjórðurin er meira enn hálvgrövin, brúkar oh-ini eitt sindur beiskt ironiskt, eitt slag av travesti yvir hetta yndiliga, men samstundis alla tíðina ironiskur í travestiini. Hann avmyndar livið — yrkingin eitur »Livsmynd« — frá »smábørnspæla« til »Karon slitir fundin« og frá »Oh, hesi stjórnuueygu« til »oh, hesin svartu bátur«. Nær er livskenslan so almikil, meðan tú samstundis kennir fáfongdina, at tað er ikki annað fyrri, enn at brúka slitnað romantikk? Fyrst og ikki minst síðst við deyðanum sum baksýni: sæð móti deyðans dekku avgrund er alt livandi, oh, so deiligt.

Í innganginum verður endurgivin ein partur av tí Rikard Long skivar um líkleikar millum Janus og Poe, og Orgland endurgevur einastaðnis hetta ørindi av Janusi:

Men gev mær hvassan
landnyrðing
og brim og ódn og hvirlutíng
og brennivín og harpu-slátt
og villan grát á heystar-nátt.
Lesarin kann samanbera tað við »Alone« hjá Poe og harvið siggja, at teir hava havt eitthvørt á kensluokinum í felag:

From childhood's hour I
have not been
As others were — I have
not seen
As others saw — I could
not bring
My passions from a
common spring —

Umyrkingar

Sum eg longu havi nevnt, so er tað ikki nakar lítill setningur Ivar Orgland hevur sett sær fyrri, og tú kundi frykta fyrri, at upp-gávan í stóran mun var óloysandi, men sum heild haldi eg umyrkingarnar standa mót. T. d. meini eg, at »Ver sterk min sál«, »Atlantis« og Mósés á Sinaifjalli — fyrri bert at nevna triggjar av teim kendastu — eru væleyðnaðar; hygg at fyrsta ørindi í »Mósés á Sinaifjalli«:

Oh sál mín vax til Sinaís
fjallahæddir,
við veldi Jahve kom.
Í stjórnujosi« og eldi var
hann klæddur,
eg skalv sum heystsins
leyv á Sinaís trom.
Oh foldin skalv í eystri
og í vestri,
tí Jahve kom
við snarljósi og miklum
torubresti
til Sinaís fjallatrom.

Mi sjel steig høgt til
øvste Sinaí-toppen,
då Jahve kom med dun.
I stjerneljos og eld han
løynde kroppen,
eg skalv som haustens
lauv på Sinaís brun.
Oh jordi skalv i auster
og i vester,
for Jahve kom
med kvasse lyn og svære
torebrestar
til Sinaís høgffjellsbrun.

Um tey hebraisku ørindi J. H. O. tekur í nýtslu í seinasta ørindi (Tohu-va-bohu, Elohim og Cherubim) skivar Orgland: »I Mósés-diktet fører hann inn hebraiske ord, som det sjølv sagt kan vera ein føremøn á kjenna tydinga av. Men i sammanhangen verker dei i alle høve på sin mystiske og suggerende måte, der Tohu-va-bohu kling som kontrabassen i eit symfoniorkester«. Eg meini at henda ávisanin er røtt, og at Tohu-va-

bohu (ið stavar frá 1. Mós 1,2) her fyrst og fremst hevur suggereandi týðning, fram um innihaldsligan. Næstan á sama hátt sum tann ekspressionistiskir lyrikin, ið um hetta mundið var nógv frammi í Europu, og sum gjørdi fitt burtúr ljóðorðum uttan innihaldstýðning. Dømi: kenda yrkingin »Itokih« av dananum Tom Kristensen.

Serliga øll stavrimini hjá Janusi kundu hugast at veri hopleys at fingið fram á einum øðrum máli. Men her bilar tað sjáldan, kanska tí Orgland ofta brúkar eitt so arakiserað norskt, at tað liggur dygt upp at føroyskum, so at ørindini mangan orð fyrri orð eru tey somu: »Det færøyske språket har óg naturleg nok verka inn på ordvalet«. Hann hevur viðhvørt hug til heldur at royna at fáa ljóðið og rimini at passa enn innihaldið. Á ein hátt er hetta í tráð við Janus, sum hevði lyndið til onkuntið at líkjast Poe í tí, at denturin var lagdur líka so nógv — viðhvørt meira — á tað ljóðliga sum á tað innihaldsliga. T. d. seinasta ørindi í yrkingini »Eitt minni«:

Villa rósu gav eg tær —
tú gavst mær jasmín —
tí at spyrja — fáa svar —
stundin var óv blúgv, ov skær —
— seinri varð tað hin.
Vill var rosa eg gav deg —
du gav meg jasmín —
for á spørja meir om meg —
stundi blygdest inst í seg —
— no er ho alt som skin.

Týðingin hjá Orglandi av seinastu regluni, fyrri at fáa hana til at bera upp á rim við »jasmín«, gevur ørindinum ein heilt annað týðning og dóm enn hjá Janusi. Hetta sama ger seg galdandi í týðingini av seinasta ørindi av »Ganda kvæði Tróndar«:

Hevjið i homrum
harðmælt kvæðið,
villu valkyrjur
veitið mær vørn.
Fram móti Sigmundi
skip hansar sorandi
land honum forðandi,
fram mót kristni,
kirkjurnar brótandi,
Tróndur til Tors og Óðins
er blotandi,
høgt kvæður heiðin ørn.

Hevja í hamrom
hardmælt kvædet,
ville valkyrjer
lik válande bjørn!
Fram imot sigmundur,
skiptet hans knusande,
verjelid brusande,

fram imot kristendom,
kyrkjene brjotande,
Tróndur til Tor og Ódin
er blotande,
høgt kvæder heiden ørn.

Aftur fær ljóðið fyrirum fram um innihaldið, sum hjá Orglandi verður eitt sindur annarleidis, við tað at útsøgnin í upprunaørindinum nettupp er, at Tróndur biður valkyrjurnar koma sær til hjalpar og verju móti Sigmundi og kristindómum, meðan hetta ikki kemur greiðliga fram hjá Orglandi.

Eg skal bert taka eitt ørindi fram afturat, har eg meini, at Ivar Orgland fer heilt skeivur í síni týðing. Tað er hetta ørindi úr »Turið megin-einkjan kvæður«:

Faðir okkum javnar
nornan skepnur spann —
týndust drekastavnar,
tyrptust svangir ravnar,
sál mín skalv og brann.

Fader vår det jamnar,
nornen lagnad spann —
øyddest drakestamnar,
stimla saman ramnar,
sjeli skalv og brann.

Fyrsta reglan í týðingini hevur bibilskan dóm, sum als ikki finst í tekstinum hjá Janusi, og útsøgnin í teim fyrstu reglunum verður fullkomiliga ymisk. Misskiljingin hjá Orglandi er fyrst og fremst, at hann lesur »javnar« sum sagnorð og ikki sum lýsingarorð, og harnæst at hann lesur »Faðir« sum Gud og ikki sum faðir Turiðs, Torkil Turrafrost (nevndur í ørindinum beint frammanundan). Tað reglurnar hjá Janusi siga, um vit byta eitt sindur um uppá ørindi, er: Nornan spann okkum javnar skepnur, faðir. Sum jú passar væl, um tú hugsar um livið hjá Torkili Turrafrost. Harafturimóti hóska »Fader vår det jamnar« ikki væl saman við teirra skepnunum og »hevndar-ljóði«, »nornum«, »brandar syngja hátt«, o.s.fr.

Hvussu ein norðmaður lesur umyrkingar Orglands er ið hjá mær at meta um, eitt sindur tungar mugu tær fyrrikoma í støðum, við tað at týðarin er noyddur at hava í rúgvuvis av orðafrágreiðingum. Um hesar frágreiðingar so eru til øll ella bert til fólk, ið ikki eru serliga kunnug við nýnorskt, veit eg ikki. Undir øllum umstøðum er tað eitt stórværk Ivar Orgland hevur avrikað, undir einum at flyta meginpartin av skaldskapinum hjá Janusi til norskt.

Jogvan Isaksen